

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДЛЯ СТУДЕНТІВ ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-33>

Наталія МАРЧУК

кандидат фізико-математичних наук, доцент
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
e-mail: nata.marchuk2205@gmail.com

Вступ. Математика є невід'ємною складовою бакалаврської освіти. Вона використовується у багатьох сферах людської діяльності, включаючи науку, техніку, економіку, соціологію та інші. Вивчення математичних дисциплін допомагає студентам розвивати критичне мислення, аналітичні навички та здатність до логічного мислення. Однак, викладання математики повинно бути спрямоване на підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності. У цій статті ми розглянемо питання професійної спрямованості викладання математичних дисциплін для бакалавра.

В педагогіці та психології вищої школи досить спірно постає питання виховання здобувачів. Виховання може розглядатись як педагогічне, культурне, професійне, тобто здійснювати вплив на особистість з метою формування необхідних вихователю, вищому навчальному закладу, суспільству рис, які створюють умови для саморозвитку особистості в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Сьогодні, така навчальна дисципліна як математика є не лише наукою про формування базових математичних знань та навичок для розв'язання різних типів задач у професійній діяльності, це передусім динамічна сфера людських знань, пласт інформації, що сприяє розвитку якостей, вмінь людини, створює свої методи пізнання навколишнього середовища, людської діяльності та засобом вирішення життєво важливих практичних та професійних задач. Л.В. Сохань, розглядаючи сутність життєтворчості людини, стверджує, що вона «передбачає самовизначення особистості, набуття нею якостей, необхідних для самостійної і творчої побудови свого життя» [1].

Зміни в економічній, соціально-політичній, культурній сферах життя України зумовили створення нових основ функціонування народного господарства. Тому математичні дисципліни є основою освіти багатьох економічних (і не тільки економічних) спеціальностей, є у своєму роді мовою досліджень і в діяльності спеціалістів допомагає у вирішенні професійних задач.

Науково-технічний прогрес, постійне вдосконалення та впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій сприяють постійному розвитку суспільства. Тому вже не перший рік триває процес реформування системи освіти. Таким чином, ми спостерігаємо за розширенням засобів та методів, форм навчального процесу у вищих навчальних закладах, оновленням змісту, уточненням завдань тощо. Без фундаментальної математичної підготовки неможлива сучасна якісна освіта, зокрема фінансистів, техніків, інженерів, економістів, програмістів тощо.

Виклад основного матеріалу. Математика як навчальний предмет є безумовно важливим, тому що виступає фундаментальною дисципліною для подальшого засвоєння профільних предметів.

Актуальність питання розвитку професійної спрямованості викладання математичних дисциплін для бакалавра визначається зміною освітньої парадигми у вищій школі, стрімким оновленням інформаційних технологій, інтеграцією української вищої освіти в загальноєвропейське освітнє середовище.

Проблема вивчення професійної спрямованості особистості є доволі складною, оскільки перебуває на стику психології розвитку і психології особистості, психології праці, педагогіки і педагогічної психології [2].

Розвиток професійної направленості студента та професійної компетентності кваліфікованого фахівця, насамперед, здійснюється в навчальному процесі вищого навчального закладу.

Сучасне суспільство висуває до ЗВО усе більші вимоги щодо задоволення потреб у підготовці конкурентоспроможних спеціалістів зі сформованими компетенціями в різних галузях, у тому числі й у підготовці фахівців економічних спеціальностей. Ефективною навчальною програмою є тоді, коли студент якісно засвоїв навчальний матеріал та володіє математичними знаннями й методами для вирішення професійних завдань у майбутньому.

У даній статті у якості методу дослідження використовується компетентнісний підхід до математичної освіти на основі аналізу професійних потреб.

Для досягнення професійної спрямованості (направленості) здобувачів економічних спеціальностей, викладання математичних дисциплін повинне бути спрямоване на розвиток навичок та знань, необхідних для професійної діяльності. Наприклад, для студентів, які мають намір працювати в області програмування, важливим є вивчення дискретної математики, теорії алгоритмів та теорії графів. Для майбутніх фінансистів, економістів та менеджерів важливим є вивчення математичної статистики, теорії оптимізації та теорії прийняття рішень [3].

Якщо розглядати професійну спрямованість в розрізі часу, то дане поняття виступає складним, динамічним процесом, адже супроводжується впливом розвитку цивілізації, суспільних відносин, різних сфер життя, а отже характеризується рівнем сформованості. М.М. Фіцула розуміє під професійною спрямованістю особистості своєрідну установку на педагогічну діяльність і психологічну готовність до неї [4].

Професійна спрямованість вважається найвищим рівнем розвитку і основним системоформуючим фактором особистості (Л.І. Божович, І.С. Мерлім, К.К. Платонов та інші) [5].

Е.Ф. Зеєр пропонує вважати ключовим компонентом структури професійно обумовленої особистості саме професійну спрямованість, пояснюючи, що вона характеризується сукупністю домінуючих потреб і мотивів, відношень, установок та ціннісних орієнтацій. У структурі професійної спрямованості він виділяє такі складові:

- бажання, наміри, інтереси, нахили та ідеали;
- ціннісні орієнтації (сенс праці, зарплата, достаток, кваліфікація, кар'єра, соціальне становище та ін.);
- мотиви, (ставлення до професії, професійна позиція, потреби, установки, ставлення; сподівання, готовність до професійного розвитку та ін.);
- соціально-професійний статус [3].

Сучасна вища школа ставить перед собою завдання забезпечити систему освіти та ринок праці зокрема фахівцями, які здатні професійно виконувати своє призначення, бути творчими та конкурентоспроможними.

На рис.1, розглянемо структуру професійної спрямованості.

Рис.1. Структура професійної спрямованості

На професійну спрямованість бакалавра під час навчання та життя загалом, впливає велика кількість суб'єктивних та об'єктивних факторів. Після закінчення навчання, майбутній фахівець, обираючи професію застосовує мотиви поведінки та ціннісні орієнтації, які формуються протягом усього життя та змінюються під впливом багатьох умов. В аспекті впливу різних факторів, пізнання майбутньої професії, мотиву поведінки та цінностей особистості, професійна направленість виступає як трикомпонентна структура.

Практичний (поведінковий) компонент професійної спрямованості пов'язаний з особливостями її прояву у професійній діяльності. Ці прояви виражені в емоційному ставленні до своєї професії, тому емоційний компонент у структурі спрямованості особистості впливає на результативність професійної діяльності.

Когнітивний (оцінний, пізнавальний) компонент професійної спрямованості пов'язаний з усвідомленням особистості власних професійних цілей і змістом діяльності. Розглянемо таку структуру далі на рис. 2.

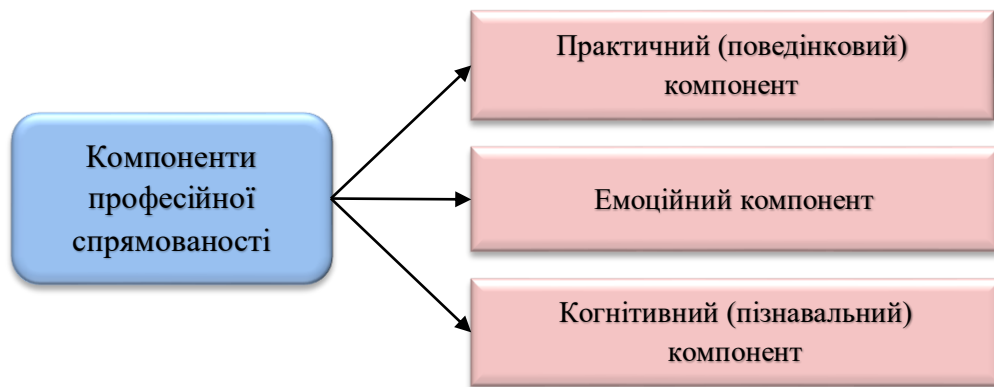

Рис. 2. Трикомпонентна структура професійної спрямованості

Як зауважує велика кількість вчених, питання вивчення та дослідження професійної спрямованості є складним, оскільки входить до сфери вивчення психології, психології педагогіки та педагогіки зокрема.

Досить цікавим поняттям є теорія професійної спрямованості.

Одним з ключових підходів є теорія Дж. Голланда про професійну спрямованість, яка описує шість основних типів людей та професій, що відповідають цим типам. Ці типи включають реалістичний, інтелектуальний, соціальний, підприємливий, художній (артистичний) та конвенційний.

За теорією професійного розвитку американського психолога Дж. Голланда всі шість типів особистості характеризуються:

- інтересом до певної сфери діяльності;
- відповідними здібностями та можливостями найкращої професійної реалізації;
- пошуком найбільш привабливого для себе професійного середовища, до якого належать люди, близькі по духу, тобто зі схожими інтересами, цінностями та світоглядом [6].

Розглянемо типи особистості за Дж. Голландом відповідно до типів професійних інтересів. Дж. Голланд виділяє шість типів особистості: реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенційний, підприємницький, артистичний [6].

Реалістичний тип характеризується раціональністю, практичністю, емоційною стабільністю та орієнтацією на сьогоднішнє. Реалістичний тип особистості хоче займатися конкретними об'єктами, їх фізичним виготовленням та застосуванням: речами, інструментами, верстатами, машинами, тваринами, використовуючи моторні навички та уміння. Такій людині знання необхідні задля їх конкретної реалізації на практиці. Фахівці цього типу зазвичай обирають професії механіка, техніка, електрика, інженера, агронома, садівника, лісівника, водія тощо.

Наступний інтелектуальний тип орієнтується на розумову працю. Він зазвичай інтроверт – некоммуникативний, аналітичний, раціональний, незалежний, оригінальний. Таким особам притаманні теоретичні цінності, естетика, їм до вподоби вирішувати задачі, що потребують абстрактного мислення. Їхня робота полягає в інтелектуальній праці, роздумах більше ніж в реалізації на практиці. До цього типу можна віднести наступні наукові професії: математик, політолог, філософ, фізик, астроном, біолог, юрист. Така людина здобуває знання заради пошуку істини, сенсу та володіє на високому рівні здібностями гуманітарія та математика. Соціальний тип полягає у бажанні спілкування з соціумом, допомогти іншим людям (тваринам) шляхом встановлення прямого контакту. Характеризується такими рисами: гуманність, гнучкість, м'якість характеру, поступливість, комунікативність, емоційність, активність, легка адаптація в соціумі.

Робочі моменти та питання такі особи вирішують спираючись на власні емоції, почуття, тому зазвичай обирають професії лікаря, вчителя, викладача, психолога, соціального працівника та гарно володіють гуманітарними та комунікативними здібностями. Конвенційний тип особистості полюбляє структуровану діяльність, регламент, порядок, правила та нормативи, у роботі проявляє консерватизм мислення та поведінки, дотримується звичного способу дій, не виходить за встановлені рамки, має практичний та сталий характер. Разом з цим із мінусів цього типу можна зазначити нездатність або погану адаптованість до змін, надконсерватизм, стереотипність, відсутність спонтанності та оригінальності, залежність рішень такої особи від думки оточуючих.

Таким чином, бачимо, що спонтанність та оригінальність цьому типу особистості не властиві, такі особи хороші виконавці, проте слабкі організатори, тому зазвичай підконтрольні вищестоящим особам (керівникам, начальникам), адже рішення і дії конвенційного типу залежать від інших.

Даний тип особистості обирає професії, які пов'язані з документами, канцелярією, бухгалтерією, гарно спілкуються з соціумом, володіють математичними здібностями.

Наступним типом, який виділяє Дж. Голланд є підприємницький тип. Дані особи характерні такими рисами: домінантність, ініціативність, ентузіазм, динамічність, імпульсивність, оптимізм, любить увагу, ризики, пригоди та завжди намагається проявити себе.

Із негативних сторін, можна виділити те, що попри оптимістичність та діловитість, особи даного типу можуть бути дещо агресивними та люблять виділятися й привертати увагу. Такі особи не надто здатні до фізичної (ручної) праці, не відзначаються й потягом до інтелектуальної роботи, погано концентрують свою увагу.

У виборі професії віддають перевагу керівним та начальницьким посадам, задовільняють свої потреби у визнанні, владі, увазі. Зазвичай це різні керівники підприємств, начальники різних структур та рівнів, бізнесмени, політики, завідувачі, організатори заходів, директора. Такі особи відзначаються високим рівнем комунікації, ораторськими здібностями, іншими особливими здібностями загалом не володіють.

Досить цікавим є артистичний тип – художній, харизматичний, незалежний з багатою уявою та фантазією. Такий тип особи вирізняється відмінним від загального поглядом на життя, мають свої ідеали та зазвичай високі моральні й життєві цінності.

З негативного можна виділити те, що дані особи не підчиняються правилам, регламентам, розпорядкам, тримаються осторонь фізичних навантажень та важкої роботи. В спілкуванні з оточуючими є досить емоційними та опираються на свою точку зору, інтуїцію. Також, люди з артистичним типом особистості захоплюються музикою, літературою, театром, малюванням, фотографією, є гарними гуманітаріями та вміють бачити прекрасне в своєму оточенні.

Досить часто проявляється змішаний тип. Можливі такі поєднання: інтелектуальної з артистичною спрямованістю, реалістичної з інтелектуальною, реалістичної з підприємницькою, соціальної з підприємницькою та інші. Рідко виявляється поєднання інтелектуального типу з підприємницьким [6].

Виходячи із тлумачення усіх типів особистості, відповідно Дж. Голланд виділяє шість типів професійних інтересів: інтерес до техніки; інтерес до науки; інтерес до роботи з людьми; інтерес до чітко регламентованої роботи; інтерес до бізнесу, торгівлі, політики; інтерес до мистецтва [6].

Іншим підходом є теорія «супер» професійної спрямованості, яка стверджує, що успіх у професії залежить від трьох ключових факторів: таланту, інтересів, можливостей та їх поєднання.

Слід зазначити, що вчені виділяють різні види спрямованості особистості, наприклад: загальну спрямованість, ділову спрямованість, спрямованість на взаємодію, пізнавальну спрямованість особистості, професійну спрямованість та інші.

Розглянемо рис.3, на якому зображено вплив факторів на особистість та відповідно видів спрямованості, що формуються під впливом та залежно від цих факторів.

Рис.3 Вплив на спрямованість особистості та її види

Аналіз наукових джерел та емпіричний досвід науковців вказують на те, що не існує загальноприйнятої класифікації видів спрямованості особистості.

Також, ця область потребує додаткового дослідження та вивчення, оскільки велика кількість вчених неоднаково співвідносить різні види спрямованості. Наприклад, щодо професійної спрямованості, деякі вчені вважають, що професійна спрямованість входить (є свого роду підсистемою) до системи загальної спрямованості, здійснює на неї сильно впливає на неї та модифікує. Інша група вчених приймає професійну спрямованість як форму реалізації загальної спрямованості особистості під

час професійної діяльності особи, її самовизначення, впровадження професійної компетенції. Але існує беззаперечна позиція, що фундаментом професійної спрямованості є загальна спрямованість особистості.

Таким чином, приходимо до висновку, що теорія професійної спрямованості включає в себе різні підходи та концепції, які досліджують, як люди обирають свою професійну діяльність та як вони розвиваються у своїй кар'єрі. Вона базується на розумінні того, що професійні інтереси, цінності та потреби впливають на вибір професії та на успішність у кар'єрному розвитку.

Окрім цього, теорія професійної спрямованості включає дослідження професійних цінностей, мотивації та задоволеності роботою, а також факторів, які впливають на кар'єрний розвиток, такі як навчання, досвід роботи та можливості для розвитку.

В цілому, теорія професійної спрямованості допомагає людям краще зрозуміти свої професійні інтереси та визначити свою мету у кар'єрному розвитку.

Тому, завданням вищого навчального закладу та педагогів є закласти фундамент особистості з необхідними професійними інтересами, навиками, вміннями, цінностями та потребами, яка в майбутньому обере необхідну сферу діяльності, що найбільш задовольнятиме її потреби та відповідатиме по максимуму її професійній спрямованості та компетенції. Тому більшість завдань, які розробляють викладачі математичних дисциплін для здобувачів економічних спеціальностей мають особливості загальної специфіки практичного мислення та саме викладач визначає, які фактори та якою мірою мають впливати та мають враховуватись у тій чи іншій ситуації.

Професійна спрямованість досить стильно відображається на спрямованості особистості, що конкретизується у професійній діяльності.

Зокрема, багато вчених вважає професійну спрямованість пояснювальним фактором професійного самовизначення, пов'язаним з професійним становленням та розвитком, на базі якого будується професійна самосвідомість [7].

Для забезпечення реалізації професійної спрямованості бакалавра та формування якісно підготовленого до майбутньої професії спеціаліста за ініціативою університетів з метою реалізації конкретного підходу до втілення Болонського процесу ще у 2000 році було запроваджено проект Tuning (*тьюнінг* – з англ. гармонізація, регулювання) проект «Гармонізації освітніх структур у Європі». Даний проект має на меті запропонувати нову методологію розробки, перегляду, розвитку, впровадження та оцінювання навчальних програм для кожного з освітніх циклів (ступенів), визначених Болонською декларацією [8].

Європа хоче, щоб її жителі були відповідним чином культурно та інтелектуально озброєні як для сучасного життя, так і для майбутнього. Тільки таким чином вони зможуть жити життям, наповненим змістом, і отримувати від нього задоволення, кожен зокрема і всі разом. Вищі навчальні заклади відіграють ключову роль у розробці відповідних стратегій, несуть відповідальність за підготовку своїх студентів (в перспективі навчання протягом життя) до продуктивної кар'єри і громадських обов'язків. Університети та інші вищі навчальні заклади все більше повинні усвідомлювати, що це все є метою, яка перебуває в русі, і що їх лідерство в області створення і передачі знань і розуміння вимагає нового рівня чутливості до змін у суспільстві. Вони все більше схиляються до проведення консультацій із зацікавленими сторонами на регулярній основі. Освіта сприяє прогресові суспільства, але одночасно вона повинна відповідати суспільству, передбачаючи адекватні стратегії для майбутніх програм навчання [8].

Та попри всю результативність проекту в майбутньому та його величезне значення для професійної спрямованості та компетентності майбутніх фахівців, при його впровадженні в різні освітні процеси країн Європи стикалися з певними проблемами. Зокрема, першою проблемою були особливості, риси, характерні для культури кожної країни, відповідного народу. У кожного є свої відповідні правила, принципи, традиції, релігії, які впливають досить сильно на всі сфери життя, в тому числі і на навчальний процес та на те як краще підготувати здобувачів до майбутнього життя, професії.

Під час спроб впровадження проекту Тьюнінг та його адаптації траплялися ситуації, що внаслідок того, що кожна країна розробила свій власний набір методик і різновидів навчальних середовищ, кожен з яких добре обґрунтований, але потребує взаємного осмислення. Наприклад, траплялись випадки, коли одна і та ж назва відповідає різним методам (напр., «семінар», «лекція», «консультація») або, навпаки, різні назви відповідають схожим видам роботи. Учасники проекту вважали одним із своїх завдань внесення більшої ясності у питання визначень та їх розуміння на практиці [8].

Таким чином, для цього був складений повний список термінів, який переклали на всі європейські мови з наступним розміщенням на вебсайті проекту Тьюнінг.

Згідно із проектом Тьюнінг, кінцеві результати навчання – це формування того, що повинен знати здобувач після завершення навчання, тобто саме реалізації професійної спрямованості та досягнення належного рівня професійної компетентності – появи відповідних знань, навиків, цінностей, умінь, змоги реалізувати це на практиці відповідно до своєї кваліфікації.

Підхід проекту Тьюнінг цікавий тим, що змінює підхід, орієнтований на викладача, на підхід, орієнтований на студентів [8].

І це є вірним, оскільки саме якісно підготовлений студент – у майбутньому спеціаліст, його знання, професійні спрямованість та компетентність є кінцевим результатом освітнього процесу, саме ця особа повинна бути якнайкраще готова до своєї відповідної ролі у суспільстві.

Таким чином, було визначено такі основні кроки процесу розробки навчальної програми (незалежно від того, на якому вона рівні – місцевому, чи міжнародному (інтегрованому)).

1. Відповідність основним умовам:

Для усіх навчальних програм:

– Чи визначена суспільна потреба в цій програмі на регіональному / національному/ європейському рівні? Чи зроблено це на основі консультацій з зацікавленими сторонами: роботодавцями, фахівцями, професійними організаціями?

– Чи є програма достатньо цікавою з академічної точки зору? Чи визначені спільні точки привязки?

– Чи є необхідні для програми ресурси всередині або, при потребі, зовні відповідного(их) (партнерських) закладу(ів)?

Для міжнародних програм на здобуття ступеню, які пропонуються більш, ніж одним навчальним закладом:

– Чи є зобов'язання відповідних навчальних закладів? На якій основі (офіційна) угода чи стратегічний альянс?

– Чи є достатні гарантії того, що програма буде визнана юридично в усіх країнах?

– Чи є угода відносно тривалості програми, яка буде розроблятися, в термінах кредитів ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System – європейська ситсема накопичення та взаємозаліку кредитів. Кредити відображають обсяг, а результати навчання виявляють зміст цього процесу. Кількість кредитів визначає час, необхідний для досягнення результатів навчання середнім студентом відповідно до специфіки навчального закладу та традиції навчання) на основі навчального навантаження студента?

2. Визначення профілю програми на здобуття ступеню.

3. Опис цілей програми, а також кінцевих результатів навчання (в термінах знань розуміння, навичок, умінь), яких необхідно досягти

4. Визначення загальних та фахових компетентностей, які повинні бути досягнуті програми.

5. Розробка навчального плану: Зміст (теми, які повинні бути розглянуті) та структура (модулі і кредити)

6. Розробка модулів та вибір навчальної діяльності, які дозволяють досягти визначених результатів навчання.

7. Визначення підходів до викладання та навчання (типи методів, методики, формати), а також методів оцінювання (при необхідності, розробка навчальних матеріалів).

8. Розробка системи оцінювання, покликаної забезпечити постійне поліпшення якості освіти [8].

Використання підходу на основі кінцевих результатів навчання та компетентностей з практичного досвіду проекту Тьюнінг передбачає також певні зміни у методах викладання, вивчення, оцінювання, перегляд, розробку, розвиток і впровадження змін у навчальні програми, які підвищують саме якість навчання та задіють усі можливі елементи системи навчання.

При розробці курсу з вищої математики, варто теж дотримуватися методології Tuning, адже ця методологія досліджує компетентнісний підхід, який ґрунтується на аналізі професійних вимог, які визначають пріоритет спрямованості та компетентностей, необхідних у певній сфері професійної діяльності. Проект Tuning спрямований на наближення освітніх структур до країн-учасниць Болонського процесу, включно з Україною. Розробка навчальних програм, орієнтованих на освітні результати, сприяє значній гнучкості процесу. На відміну від традиційної, модульна система має низку переваг: робить процес навчання більш стандартизованим і прозорим щодо певної спеціальності; забезпечує можливість отримання порівняльних результатів у різні періоди навчання; забезпечує мобільність студентів через спрощену систему переміщення студентів на основі результатів навчання для переходу з однієї системи (програми, спеціальності) на іншу.

Концепція сумісності результатів зберігає автономію навчальних закладів і забезпечує різноманітність за рахунок складання модулів. Сам проект Tuning містить освітні результати, які є очікуваними показниками здібностей і навичок студента, які визначають, що студент повинен знати, розуміти і вміти виконувати після завершення навчального процесу. Отримані студентом результати навчання визначаються в межах певних спрямованостей та компетенцій. Зокрема, викладачі визначають які загальні компетенції у відповідності до професійної спрямованості має набути бакалавр під час вивчення математичних дисциплін: здатність аналізувати та синтезувати; базові знання в основній галузі навчання, а також у суміжних галузях; вміння розв'язувати проблеми та задачі; вміння застосовувати знання на практиці; сприйняття ідей з інших предметних галузей; елементарні знання комп'ютера; кількісне мислення; отримання якісної інформації з кількісних даних; дослідницькі навички; здатність адаптуватися до нових ситуацій; креативність. Отже, інструменти програми Тьюнінг можуть забезпечити ефективний моніторинг, оцінку та вдосконалення навчальної програми для досягнення мети та внесення відповідних змін у відповідні предметні області. У даному дослідженні приходимо до висновку, що професійно спрямований студент математичних та економічних спеціальностей поступаючи на свій профіль повинен хоча б у більшій мірі мати глибокі знання основних розділів елементарної математики (шкільний курс); здатність розв'язувати математичні задачі та подібні задачі вищого рівня складності; здатність транскодувати в математичну систему найпростіші задачі, поставлені при постановці інших предметних галузей, і використовувати переваги цього переформулювання для подальшого вирішення; вміння правильно інтерпретувати отримані математичні результати в нематематичних контекстах; знання програмного забезпечення та його застосування для вирішення математичних задач та отримання додаткової інформації; уміння читати та аналізувати навчальну та науково-математичну літературу, у тому числі видану іноземною мовою; здатність представляти та доводити математичні твердження, ідентифікувати, чітко формулювати та розв'язувати проблеми, зрозумілі професійній аудиторії, у письмовій та усній формі. Якісна підготовка учня та належний рівень математичних знань шкільної програми є фундаментом того, що отримавши вищу освіту та нові необхідні вміння, навички, знання особа стане професіоналом своєї справи та досягне вершини своєї кар'єри.

Рівні набутих студентами компетенцій можуть бути різними та визначатися оцінюванням. Існує широкий спектр методів оцінювання результатів навчання (результатів навчання) студентів: тестування, виконання розрахунково-графічних робіт, складання іспитів.

Саме математика є основоположною дисципліною для подальшого опанування профільних дисциплін багатьох економічних, технічних спеціальностей.

Тому зміст навчальних програм з математичних дисциплін слід постійно контролювати та оцінювати, щоб визначити, чи досягнуто мети, чи вона все ще є актуальною в контексті змін у відповідних предметних галузях. Інструменти та підходи проекту налаштування сприяють ефективному моніторингу, оцінюванню та вдосконаленню навчального плану. Таким чином, проект Tuning пропонує шлях до підвищення якості освіти на рівні навчальних програм. Отже, бачимо, що даний проект виявився успішним в усіх країнах запровадження та втілює ідею досягнення університетами розуміння та узгодження різноманітності начальних програм на здобуття ступеню чи будь-якої уніфікованості, управління, директивності, статичної завершеності навчальних планів тощо. Тобто, кінцевою метою цього проекту є саме узгодження та збереження контрольних точок (прив'язок) на рівні предметної області (щоб країни-учасниці Болонського процесу мали такі освітні програми, які попри різноманіття можливо було порівняти та сумістити між собою), а також захистити незалежність університетів, органів управління в галузі освіти на державному та місцевому рівнях у їхніх баченнях, яким саме має бути навчальна програма, методологія навчання у певних аспектах, адже кожна країна ставить свої особливі вимоги щодо підготовлених кадрів та має відповідати за формування бази спеціалістів, яка задовольнить потреби саме її суспільства, її країни та громадян.

Однією із проблем сучасної вищої школи у підготовці кадрів математичних спеціальностей є неготовність здобувачів працювати за фахом. Таким чином, одним із завдань ЗВО є сприяння науково-обґрунтованому розвитку професійної спрямованості студентів, що формально обрали професію в економічній сфері та після здобуття відповідного рівня освіти будуть працювати та втілювати свої вміння і навички у відповідності до отриманої спеціальності.

Тобто, така програма працює над цілісним та гармонійним розвитком особистості, як складного соціального явища. Крім того, викладання математичних дисциплін повинне бути спрямоване на застосування математики у різних професійних областях. Наприклад, здобувачам, які мають намір працювати в області інженерії, потрібно мати знання математичного аналізу, лінійної алгебри та диференціальних рівнянь, щоб знати, як вирішувати складні інженерні задачі.

Для студентів, які мають намір працювати в області фізики, потрібно мати знання математичного аналізу, теорії функцій комплексної змінної та диференціальних рівнянь для вирішення складних фізичних задач.

Викладання математичних дисциплін також повинне бути спрямоване на розвиток навичок роботи з математичними програмами та інструментами. Студенти повинні бути знайомі зі сучасними математичними програмами та інструментами, які використовуються в їх професійній діяльності, наприклад, MATLAB, Mathematica, R, Python, Excel та інші.

Однак, викладання математичних дисциплін не повинне бути спрямоване тільки на підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності. Математика також є важливим засобом для розвитку критичного мислення та розуміння світу навколо нас. Тому викладання математичних дисциплін повинне включати розгляд різноманітних математичних понять та їх взаємозв'язків, що допоможе студентам розуміти математику як універсальну мову, якою можна описати багато різних явищ у світі. Крім того, важливим є також розвиток навичок комунікації та колективної роботи. Викладання математичних дисциплін повинне включати розвиток навичок комунікації та здатності до колективної роботи студентів, що є важливими в професійній діяльності. У багатьох професійних областях, наприклад, в інженерії та науці проектування, студенти мають працювати в командах та співпрацювати з іншими спеціалістами. Розвиток навичок комунікації та здатності до колективної роботи допоможе здобувачам стати більш ефективними у своїй професійній діяльності.

Важливим елементом викладання математичних дисциплін є також забезпечення можливості для студентів самостійної роботи та розвитку. Самостійна робота допоможе здобувачам розвивати навички самостійного вивчення матеріалу та розв'язування математичних задач. Для цього можуть використовуватися різноманітні завдання та тести, які дозволяють студентам перевірити свої знання та розвиток. Хочеться звернути увагу ще на те, що важливим є також використання різноманітних методів викладання математичних дисциплін, які допоможуть забезпечити більш ефективне засвоєння матеріалу студентами. До таких методів можна віднести використання інтерактивних методів, проєктів, відеороликів, дистанційного навчання та інших. Використання різноманітних методів викладання математичних дисциплін допоможе забезпечити більш глибоке та ефективне засвоєння матеріалу здобувачами.

Отже, професійна спрямованість викладання математичних дисциплін для бакалавра є дуже важливою. Викладання математичних дисциплін повинне бути спрямоване на підготовку студентів до майбутньої професійної діяльності, а також на розвиток їх критичного мислення та навичок самостійної роботи. Для цього можуть використовуватися різноманітні методи викладання та форми контролю знань.

На думку, Л. Шевченко, професійна спрямованість характеризується складністю, багатогранністю, є результатом формування системи ціннісних мотивів, які спонукають особистість до засвоєння нею професійних знань, умінь, навичок та способів їх творчого використання на практиці [9].

Одним з важливих елементів професійної спрямованості є зв'язок математичних дисциплін зі спеціальністю студента. Наприклад, для здобувачів інженерних спеціальностей можуть бути викладені математичні дисципліни з орієнтацією на практичні застосування, а для здобувачів економічних спеціальностей – математичні дисципліни, що допоможуть їм розуміти основні принципи фінансової та економічної діяльності.

Важливим елементом викладання математичних дисциплін є також забезпечення студентам доступу до необхідної літератури та програмного забезпечення. Сучасні математичні програми дозволяють швидко та ефективно вирішувати математичні задачі, а також дозволяють візуалізувати та аналізувати результати. Доступ до програмного забезпечення та літератури допоможе студентам краще зрозуміти матеріал та підготуватися до практичної діяльності. Нарешті, важливим елементом викладання математичних дисциплін є стимулювання інтересу студентів до навчання та розвитку. Для цього можуть використовуватися різноманітні методи, наприклад, ігрові форми навчання, взаємодія з практиками та інші. Стимулювання інтересу студентів до навчання допоможе забезпечити їх більш ефективну підготовку до майбутньої професійної діяльності та розвитку.

Аналіз досліджень багатьох вчених дозволяє виділити основну проблему у навчанні здобувача ЗВО – це несвідомий вибір спеціальності. Психолого-соціологічні дослідження вказують, що не всі студенти свідомо обирають спеціальність, яка відповідає їх навикам, вмінням, характеру та майбутнім мотивам професійної діяльності. Зокрема, саме на першому-другому курсах кількість людей, що не бажають вчитися конкретній спеціальності є найбільшою, тому більша частина таких здобувачів «відсіюється». На четвертому-п'ятому курсі лише декілька студентів сумніваються або впевнені у невірному виборі, проте перед випуском у правильності впевнені лише троє-четверо.

Становлення особистості студентів як майбутніх фахівців ускладнюється, якщо професія обиралася не з власного бажання (наприклад, з примусу батьків чи тому, що не вдалося вступити в той ЗВО, в який хотілося) [10].

Отже, професійна спрямованість викладання математичних дисциплін для бакалавра є важливим елементом відповідного навчального процесу. Вона передбачає забезпечення студентам необхідних знань та навичок для виконання професійних завдань в майбутньому.

Для досягнення цієї мети необхідно враховувати специфіку спеціальності та потреби ринку праці, застосовувати сучасні методи викладання та контролю знань, забезпечувати доступ до необхідної літератури та програмного забезпечення та стимулювати інтерес студентів до навчання. Особливу увагу необхідно приділяти створенню зв'язку між математичними дисциплінами та спеціальністю студента. Для цього можна використовувати різноманітні приклади та завдання, що відображають реальні ситуації з майбутньої професійної діяльності. Наприклад, студентам інженерних спеціальностей можна запропонувати розв'язання завдань на тему розрахунку конструкцій та механізмів, а студентам економічних спеціальностей – завдання на тему фінансового менеджменту та аналізу даних. Окрім того, важливим елементом професійної спрямованості є використання сучасних технологій та програмного забезпечення для викладання математичних дисциплін. Наприклад, для вирішення математичних задач можна використовувати програми для символьних обчислень, для візуалізації результатів – графічні програми та інші.

Використання сучасних технологій допоможе студентам краще зрозуміти матеріал та підготуватися до роботи з відповідними програмами. Враховуючи те, що вимоги професійної спрямованості у здобувачів економічних спеціальностей повинні бути реалізовані як на рівні відбору та побудови змісту курсу, так і у виборі методичних підходів до організації навчальної діяльності, доцільно буде провести системне дослідження змістовних та процесуальних аспектів навчання математики у вищих навчальних закладах на підставі системотворчих функцій принципу професійної спрямованості.

При вивченні математичних дисциплін досить важливою є самостійна робота здобувачів та індивідуальний (творчий) підхід до виконання поставлених завдань. Така робота сприяє виробленню та вдосконаленню навичок, умінь студентів, пов'язаних із їх професійною діяльністю в майбутньому. Проте найбільш результативними практичні заняття будуть лише із залученням невеликої групи студентів. Як показує практика, у групах першого курсу навчається приблизно 20–30 осіб, що ускладнює залучення та зацікавленість кожного здобувача у обговоренні та вирішенні задач, ситуацій та перешкоджає спільному застосуванню прикладних аспектів математичних понять, що вивчаються.

У випадку якщо студент не засвоїв попередній матеріал, або якщо засвоїв поверхнево, для вивчення наступних тем створюються значні перешкоди, зрозуміти та освоїти новий матеріал без фундаменту попередніх знань є дуже проблематичним, подекуди неможливим, що призводить до втрати студентами інтересу до навчального процесу. Тому, в цій ситуації зіграють роль психологічні та педагогічні навички викладача, які полягають у вмінні викликати інтерес студентів, організувати навчання таким чином, щоб не лише зацікавити, а викликати бажання здобуття знань на більш якісному рівні, використовувати різноманітні методи, форми навчання, на постійній основі систематично підвищувати науковий рівень викладання з використанням інноваційних освітніх технологій [11].

Тому завданням педагога буде залучити максимум студентів до роботи, оскільки існує вірогідність, що незацікавлені особи перетворяться на пасивних слухачів. Найчастіше таке відбувається на перших курсах. Велике значення має базова (шкільна, технічна) підготовка студентів. Стає зрозумілим, що серед присутніх є учасники олімпіад, конкурсів, обдаровані діти, що цікавляться прикладними аспектами математики та цілком володіють базовими поняттями й знаннями, а й є такі, що саме опановують ці поняття, знайомляться із предметом курсу. Слід також звернути увагу, що освітня реформа сьогодення та й ситуація у країні і світі вплинули на скорочення числа аудиторних навчальних годин та переведенням значної їх частини на самостійну роботу студентів. При цьому потрібно зауважити, що велика частина студентів з низки причин не готова самостійно освоювати математичні дисципліни. Тому значної ролі набувають методичні підходи, що стимулюють самостійну пізнавальну активність студентів. Зокрема, в сучасних умовах для вирішення цієї проблеми широкого застосування та популярності набуло залучення інформаційних технологій у навчальний процес. Освітні стандарти третього покоління орієнтовані на інтеграцію інформаційних технологій у навчальний процес та використання електронного освітнього середовища у ЗВО, до того ж дана тенденція приваблива для нинішнього покоління студентів, орієнтованих на цифровізацію життя. Саме пандемія Covid-19 довела важливість та потрібність цифрових технологій для безперервного та ефективного навчання.

Інформаційні освітні технології забезпечують слухачам можливість гнучкого вибору як тематики самих курсів, так і способів та часу освоєння навчального матеріалу.

Таким чином, можна повністю погодитися з основними положеннями використання засобів інформаційних технологій при організації математичної освіти, ось чому досить важливу роль грає також електронна система управління навчанням.

Гармонічне поєднання традиційних методів очного навчання з електронним і дистанційним навчанням, а також ефективне застосування змішаної моделі навчання, яка поєднує різні інформаційні технології з аудиторними заняттями за традиційною системою забезпечує високий рівень оволодіння студентами необхідними знаннями та формування професійної компетентності майбутніх фахівців [12].

Таким чином, ми бачимо, що для забезпечення якісного викладання математичних дисциплін необхідно використовувати різноманітні методи навчання, що дозволяють студентам більш ефективно засвоювати матеріал та розвивати вміння та навички. Один з таких методів – це активні методи навчання, що передбачають активну участь студентів у процесі навчання та вирішенні завдань. До активних методів навчання відносяться: метод проблемного навчання, метод проєктів, методи групової роботи та інші. Використання цих методів допоможе підвищити мотивацію студентів до навчання та забезпечити більш ефективне засвоєння матеріалу.

Одним з основних елементів професійної спрямованості є також використання різноманітних форм контролю знань. До них відносяться тестування, контрольні роботи, практичні завдання, проєкти та інші. Важливо пам'ятати, що форми контролю повинні відповідати цілям та завданням кожної конкретної дисципліни, а також враховувати специфіку спеціальності та потреби ринку праці.

Окрім того, важливим елементом професійної спрямованості є підтримка студентів та стимулювання їхнього інтересу до навчання. Для цього можна використовувати різноманітні форми роботи, такі як наукові семінари, конференції, стажування, проєкти, стипендії та інші. Крім того, важливо забезпечити доступ до необхідної літератури та програмного забезпечення, а також створити сприятливі умови для навчання та розвитку студентів.

На практиці реалізація професійної спрямованості викладання математичних дисциплін для бакалавра може включати в себе наступні кроки:

1. Аналіз потреб ринку праці. Для цього можна провести дослідження потреб роботодавців у випускниках зі спеціальності, оглянути вимоги до навичок та знань у вакансіях, провести опитування випускників щодо їх успішної кар'єри та визначити найбільш важливі математичні дисципліни для підготовки.

2. Розробка навчальної програми. На основі аналізу потреб ринку праці можна розробити навчальну програму, яка буде включати в себе ті математичні дисципліни, які необхідні для успішної кар'єри відповідної спеціальності. Навчальна програма повинна бути гнучкою та забезпечувати можливість студентам вибирати предмети в межах своєї професійної спрямованості.

3. Використання сучасних технологій викладання. Для ефективного підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності важливо використовувати сучасні методи викладання математичних дисциплін, такі як інтерактивні лекції, практичні заняття, використання відео- та аудіоматеріалів, віртуальні та дистанційні лабораторії тощо.

4. Розвиток критичного мислення та навичок самостійного розв'язання проблем. Як вже зазначалося раніше, математичні дисципліни мають важливе значення для розвитку критичного мислення та навичок самостійного розв'язання проблем. Тому викладання математичних дисциплін повинно забезпечувати не лише засвоєння знань та формування навичок розв'язування завдань, але й розвивати критичне мислення, аналітичні та творчі здібності студентів.

Відповідно здобувачі при вивченні математичних дисциплін повинні характеризуватись такими якостями: схильність до аналітичного мислення; інтерес до розв'язання прикладів, завдань, доведення теорій; захопленість цифровими, інформаційними науками, сферою фінансів, роботами з програмування, аналізу відповідних явищ в економічних науках; цілеспрямованість, вимогливість, справедливість, урівноваженість, витримка, працездатність; професійні установки особистості тощо.

Для забезпечення ефективного викладання математичних дисциплін необхідно також враховувати індивідуальні особливості кожного студента та забезпечити індивідуальний підхід до навчання. Це можна зробити шляхом використання різних методів та форм роботи, що дозволяють студентам вчитися на своєму рівні та темпі. Наприклад, для студентів з різними рівнями підготовки можна використовувати різні методи навчання, різні форми контролю знань, різні завдання та інші. Окрім того, важливо забезпечити студентам можливість отримувати додаткову допомогу та консультації від викладачів, які мають досвід у викладанні математичних дисциплін. Для цього можна проводити додаткові заняття, індивідуальні консультації, відкриті лекції та інші заходи.

Також важливо враховувати потреби ринку праці та забезпечувати студентам практичні знання та навички, які будуть корисні для їхньої подальшої кар'єри.

Для цього можна використовувати різні методи навчання, які передбачають використання реальних задач та проектів, що відповідають потребам ринку праці. У випадку орієнтації бакалаврів на обрання професії викладача (вчителя) математики після закінчення навчання, позитивні зміни в змісті професійної спрямованості проявляються в тому, що міцніють мотиви, пов'язані з майбутньою професією, росте зацікавленість вирішувати складні завдання, прагнення стати прикладом для майбутніх спеціалістів, реалізація творчих підходів до процесу викладання.

Проте, існує вірогідність виникнення труднощів у навчанні, деградації особистості, сімейні проблеми, що впливають на навчальний процес та у результаті спричиняють регрес професійної спрямованості.

Досліджуючи поставлену проблему, існує два шляхи, які сприяють формуванню професійної спрямованості особистості студента і студента-математика зокрема:

- пояснення, застосування переконання для впливу на процес усвідомлення цілей і значимості професії вчителя математики, її соціального престижу, вимог, які вона ставить перед людиною.

Необхідно переконувати у можливостях оволодіння професією вчителя математики, вселяти впевненість і перспективність майбутньої роботи, показувати її творчий характер.

- організація діяльності, навчання, суспільної роботи студентів-математиків з урахуванням вимог майбутньої професії. Велику роль у зміцненні професійної спрямованості відіграє наукова робота, проведена студентами. Слід відзначити, що старанне виконання прикладних чи дипломних проектів студентами, їх участь у міжвузівських математичних олімпіадах, наукових конференціях є обов'язковою умовою для підготовки висококваліфікованих фахівців, зокрема вчителів математики з міцною науковою базою [13].

Професійна спрямованість бакалавра в розрізі майбутнього фахівця в економічній сфері є дуже важливим чинником, оскільки вона дозволяє зосередитися на розв'язанні конкретних економічних завдань та досягненні успіху у професійній діяльності.

Знання теорії економіки, фінансів, бухгалтерського обліку, податкового законодавства, маркетингу та інших суміжних галузей є ключовими в професійній роботі економіста. Досвід роботи та навички управління проектами, аналізу даних та роботи з програмними засобами можуть також бути важливими в професійному розвитку спеціалістів з економічною освітою. Професійна спрямованість також дозволяє економістам бути більш ефективними у вирішенні конкретних проблем, таких як планування бюджету, аналіз фінансових даних, розробка маркетингових стратегій та управління ризиками. Не лише економічні спеціальності потребують професійної спрямованості викладання математичних дисциплін. Це стосується багатьох напрямків освіти та професій. Зокрема, Професійна спрямованість спеціаліста технічних спеціальностей включає в себе знання, навички та досвід в різних технічних галузях. Технічний фахівець може бути спрямований на вирішення проблем в області проектування, програмування, інженерії, механіки, автоматизації, електроніки, електротехніки та інших технічних дисциплін.

Знання технічних та математичних наук та їх застосування є ключовими для професійного успіху технічного фахівця. Він повинен мати знання про конкретні технічні системи та уміти їх проектувати, прораховувати, вирішувати проблеми з ними, аналізувати їх роботу та підтримувати їх в робочому стані. Досвід використання технічного обладнання та програмного забезпечення є також важливим для технічного фахівця. Він повинен бути в змозі працювати з технічними пристроями та програмами, такими як AutoCAD, SolidWorks, MATLAB, C++, Java та інші. Технічний фахівець повинен бути також здатний працювати в команді, бути в змозі спілкуватися з іншими фахівцями, розуміти їх потреби та допомагати у вирішенні проблем.

Відповідно до своєї професійної спрямованості працівник технічної спеціальності може займати посади, пов'язані з проектуванням та розробкою нових технологій, виробництвом та встановленням технічного обладнання, викладанням технічних дисциплін у вищих навчальних закладах та багато іншого. Крім того, професійна спрямованість може допомогти займати високі посади, так як вона дозволяє зосередитися на розвитку певної галузі, де вони можуть виявити себе краще і досягти більшого успіху. Досить велике значення для ефективної та результативної економічної освіти відіграє професійна спрямованість для педагога (викладача) математичних наук, адже включає в себе знання математики та методів її навчання, а також навички викладання математики різним категоріям студентів. Педагог має володіти глибокими знаннями і уміти їх застосовувати в практичних завданнях. Зокрема, в сфері математики, він повинен мати розуміння математичних концепцій, теорем та методів, а також уміти пояснювати їх студентам з різним рівнем підготовки. Викладач математичних дисциплін також мусить мати глибокі знання про педагогіку та психологію навчання та розуміти потреби студентів та використовувати підходи, які допоможуть їм зрозуміти математику та зацікавитися нею, також має бути досвідченим у сфері викладання, уміти створювати ефективні уроки та методичні матеріали.

Велике значення для результативного заняття має організація часу, дотримання розкладу та приділення студентам належної уваги. Окрім цього, викладач математики повинен бути здатний використовувати сучасні технології навчання, такі як інтерактивні дошки, відеоуроки та інші засоби, які забезпечують ефективніше та зрозуміліше навчання. Відповідно до своєї професійної спрямованості викладач математичних дисциплін може займати посади у вищих навчальних закладах, середніх та початкових школах, а також вести підготовчі курси для вступу до вищих навчальних закладів. Отже, професійна орієнтація і спрямованість бакалавра повинні розвивати навички, вміння, сприяти розвитку особистості та формуванню конкурентоспроможного фахівця на ринку праці, йти в ногу з сучасними тенденціями цифровізації тощо.

Інтеграція освіти і науки є важливим фактором підвищення ефективності та якості вищої освіти, а відтак її конкурентоспроможності на європейському та міжнародному ринку освітніх послуг.

Поєднання дослідницьких і навчальних програм у сучасному університеті є важливим принципом Болонського процесу і реалізується у підвищенні якості навчання (навчання через дослідження). У першу чергу це стосується вищої математики – дисципліни, що на більшості факультетів супроводжує сучасного студента з першого курсу до останнього, надбання якої спеціаліст використовує у своїй діяльності щодня, вільне володіння якою дозволяє науковцю робити відкриття й розвивати новітні технології [14].

Сьогодення вимагає від майбутнього спеціаліста гнучкості, самостійності, нестандартності мислення, вміння переорієнтуватися та знайти підхід до максимально швидкого та найбільш вигідного розв'язання проблеми. Постійний розвиток ринку праці, велика конкуренція та заміна багатьох професій цифровими технологіями як ніколи потребують якісних професійно спрямованих кадрів та сильних особистостей.

Висновки. Математика є однією з найбільш фундаментальних наук і використовується у багатьох галузях життя, включаючи науку, техніку, економіку та інформаційні технології.

Професійна спрямованість у майбутніх фахівців є тією сферою, на яку багато хто не звертає уваги, проте вона має велике значення, адже напруга пов'язана із формуванням професійно направлених конкурентоспроможних спеціалістів, так як виступає інтегральною складовою освіти, де основу становить ієрархія мотивів, цілей, потреб та установок особистості. Також, варто згадати ознаки досліджуваного поняття – практичний, емоційний і когнітивний аспекти, що піддаються якісному виміру. Безумовно, однією із особливостей професійної направленості є орієнтація на професію, відповідну сферу діяльності. Наступним вагомим фактором є те, що саме під час навчання (особливо практичної частини та індивідуальної роботи здобувача), вона допомагає розкриттю потенціалу майбутнього фахівця в оволодінні професійною діяльністю. Тому багато вчених визначає професійну спрямованість як напрямок розвитку людини як суб'єкта праці та сприяє зацікавленості в цілях, сутності, засобах та умовах праці, появі інтересу до об'єктів і результатів праці, суспільно-корисній діяльності тощо.

Отже, реалізація професійної спрямованості викладання математичних дисциплін для бакалавра є важливим завданням, яке дозволяє підготувати студентів до ефективної професійної діяльності в майбутньому. Для цього необхідно враховувати потреби ринку праці, використовувати сучасні технології викладання, розробляти відповідну навчальну програму та забезпечувати індивідуальний підхід до кожного студента. Саме такі умови дозволять забезпечити підготовку студентів до вимог сучасного ринку праці, збільшити їх конкурентність та забезпечити успішну кар'єру у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Доній В.М., Несен Г.М., Сохань Л.В., Єрмаков І.Г. Психологія і педагогіка життєтворчості : навч.-метод. посіб. Київ: Ін-т змісту і методів навч., 1996. 792 с.
2. Черняк Н.О. До питання формування професійної спрямованості майбутніх фахівців: URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2014/2/16.pdf> (дата звернення: 18.03.2023).
3. Професійна спрямованість та її складові: URL: <https://studfile.net/preview/9343342/page:11/> (дата звернення: 18.03.2023).
4. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії: навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. 2-ге вид., Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 136 с.
5. Бабіна В.В. Деякі питання щодо формування професійної спрямованості: URL: <http://eprints.kname.edu.ua/31770/1/2.pdf> (дата звернення: 19.03.2023).
6. Професійна спрямованість особистості: URL: https://studopedia.com.ua/1_57442_profesiynaspryamovanist-osobistosti.html (дата звернення: 19.03.2023).
7. Шляхи формування професійної спрямованості студента: URL: <https://ua.kursoviks.com.ua/formuvannya-profesiynoi-spryamovanosti-studenta> (дата звернення: 20.03.2023).

8. Вступне слово до проєкту ТБЮНІНГ – гармонізація освітніх структур у Європі. Внесок університетів у Болонський процес: URL: https://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf (дата звернення: 22.03.2023)

9. Шевченко Л.М. Професійна спрямованість: методологічний аспект. *Науковий вісник*. Київ, 2005. №88. С.204-215

10. Хом'юк І.В. Шляхи формування професійної спрямованості студента ВТНЗ: URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14358/%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%B8%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 23.03.2023).

11. Марчук Н. Використання інноваційних методів навчання в процесі викладання математичних дисциплін: URL: <http://188.190.43.194:7980/jspui/bitstream/123456789/8130/1/%D0%A2%D0%9A-2020-559-565.pdf> (дата звернення: 23.03.2023).

12. Марчук Н. Інноваційні та сучасні педагогічні методи викладання математичних наук: URL : http://www.tsatu.edu.ua/vmf/wp-content/uploads/sites/17/zb_pdatu_ped_10_2019_p2.pdf#page=19 (дата звернення: 23.03.2023).

13. Нісімчук А. Педагогіка: URL: <https://pidru4niki.com/1685030356423/pedagogika/tehnologiya-vikoristannya-profesijnoyi-spryamovanosti-didaktichnomu-protsesi> (дата звернення: 23.03.2023).

14. Юрчик А.І., Марчук Н.А. Впровадження сучасних новітніх технологій навчання при викладанні дисципліни «Вища математика»: URL: <https://188.190.43.194:7980/jspui/handle/123456789/604> (дата звернення: 23.03.2023).

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ СПОРТСМЕНА У СПОРТИВНІЙ СУБКУЛЬТУРІ ЗАСОБОМ ФЕЙР-ПЛЕЙ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-34>

Ася РУБАН

кандидат педагогічних наук,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
e-mail: ruban_ak@ukr.net

Вступ. Утвердження морально-етичних принципів у сучасному спорті – одна зі складних і актуальних проблем. Це пов'язано з дедалі більшим протиріччям, з одного боку, між реальною орієнтацією молодих спортсменів та учасників олімпійського руху на прагматичні цінності, а з іншого – тими ідеалами і цінностями, що їх проголошує олімпійська філософія. Ілюстрацією цьому є дедалі частіші допінгові викриття і скандали в суддівстві, заворушення вболівальників на футбольних матчах, випадки де-віантної поведінки серед самих спортсменів.

Інша важлива проблема – виховання дітей і підлітків, залучених у сферу спорту. Заняття спортом можуть виховувати в людині як позитивні якості (цілеспрямованість, волю до перемоги, товариськість), так і негативні, що суперечать загальнокультурним цінностям (агресивність, нехтування загальнолюдськими моральними принципами, однобічний розвиток особистості). Сучасна спортивна субкультура негуманна – рання спортивна спеціалізація і професіоналізація обмежують можливості особистісної загальнокультурної еволюції. У зв'язку з цим, актуальною є діяльність, спрямована на нормативну корекцію спортивної субкультури. Один із її напрямів – роз'яснення та пропаганда серед молоді гуманістичних, моральних засад спорту, виражених в ідеї Фейр Плей – справедливої, чесної гри.

Очевидно, що Фейр Плей – щось більше, ніж заклик до чесної гри. Це і філософська категорія, і ціннісно-нормативний елемент соціальної системи спорту. Велике значення Фейр Плей як виховної цінності, у процесі роботи з молоддю.

Виклад основного матеріалу. Виникнення світового міжнародного спорту – це планетарний процес, масштаби якого можна порівняти з промисловою революцією і стрімким розвитком техніки. Сучасний спорт породжений соціокультурною еволюцією сучасної цивілізації. За більш ніж столітню історію сучасного олімпійського руху стався стрімкий злет не тільки спортивних досягнень, а й престижу самого спорту.